

משרד החנוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

ג ל י ו נ ו ת ל ע י ו ן ב פ ר ש ת ה ש ב ו ע
ערוכים בידי בחמה ליבוביץ - שנת העשרים

כר-תצא (תשכ"א)

כ"ד י"ט - כ"ב
סתבות עניים.

א. י"ט ושכחת עמר

ה ש ר ח:

שמות ט"ז ט"ז: לקטו ממנו איש לפי אכלו עמר לגלגלת

" " י"ז: וימדו בעמר ולא העדיף המרבה והממעיט לא החסיר,

ויקרא כ"ג י': כי תבואו אל הארץ... וקצרתם את קצירת וחבאתם
את עמר ראשית קצירכם...

" " ט"ו: וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאתכם את עמר התבואה

דברים כ"ד י"ט: כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עמר בשדה

רות ב' ז': אלקמה נא ואספתי בעמרים אחרי הקוצרים

איוב כ"ד י"ט: ערום הלכו בלי לבוש ורעביט נשאו עמר.

האם הוראת מלת "עמר" בפסוקים אלה אחת היא או האם שונות החוראות?
ואם שונות הן - באלו פסוקים קרובה החוראה לחוראת המלה בפסוקו?

ב. שאלות ברש"י:

(א) מה קשה לך?

(ב) כיצד מרחיבה החלכה כאן את המצוה?

(א) במה גבול רש"י כאן מפירוט
הראב"ע: לא תחפש פאורות והם
הסעיפים, וכן (יחזקאל י"ז ו') "
ותעש בדיש ותשלח פאורות", גם הוא
כתוב באל"ף ואם נקרא בוי"ו.

(ב) מהי התופעה הלשונית שעליה בגי'
פירוש רש"י?
(והשווה שמות כ"ג ג' "ועשית סירותיו
לדשבו")

מה קשה לך?

הסביר, מה ראה רש"י לתוסף כאן את
המלים "אם מצאת בוי"ו שלא כתב דווקא?
בפסוק הקודם, ולא כתב: לא תטול
העוללות?

(1) י"ט ד"ה בשדה: לרבות

שכחת קמה, ששכח
מקצתה מלקצור

(2) כ' ד"ה לא תפארו: לא

תטול תפארתו ממנו,
מכאן שמביחים פאה
לאילן

(3) כ': ד"ה וזכרתי: זו שכחה

(4) כ"א ד"ה לא תעולל: אם מצאת בו
עולל, לא תקחנה, ואיזו
היא עוללת, כל שאין בה
לא כתף ולא נטף. יש לה
אחד מהם - חרי היא לבעל
הבית.

ג. י"ט: למען יברכך ה' אלוהיך בכל מעשה ידיך

ספרי קמ"ט

אמר ר' אליעזר בן עזריה: מביין למאבד סלע מתוך ידו ומצאה עני וחלך ונתפרנס
בה, מעלה עליו הכתוב כאלו זכה? ת"ל (דברים כ"ד י"ט): "לגר ליתום ולאלמנה
יחיה למען יברכך ה' אלוהיך".

והרי דברים קל וחמר: מי שלא נהנה לזכות וזכה, מעלה עליו הכתוב כאלו זכה,
מי שנתכוין לזכות וזכה על אחת כמה וכמה!

רש"י: ד"ה למען יברכך:

ואע"פ שבאת לידו שלא במתכוין, קל וחמר לעושה במתכוין. אמור מעתה: בפלה
סלע מידו ומצאה עני ונתפרנס בה - חרי הוא מתברך עליה.

משך חכמה (ר' מאיר שמחה כהן מדויבנסק) מהדורה שלישית ירושלים תשל"ד.

הנה מעומק הבנת ראיותיו של ראב"ע סוכה דסבר, דלשעת שכחה הוא של עניים ויצא
מחשבתו על הבית והוא ממתנות עניים וכבר זכו בה עניים, דאם לא כן אין דמיון
למאבד סלע ומצאה עני, דשאני הכא משום דקיים "לא תשוב לקחתו", ועל כרחך דחוי
כבר של עניים, ואם כן - אמו משום דלא גזיל למסון עניים בשביל זה מתברך?
ועל כרחך הברכה משהו ושכחה.

(כי-תצא תשכ"א)

זוה דאמר "ת"ל: לגר ליתום ולאלמנה יהיה" פירושו: אף אם חזר ולקחה, שכבר זכר בה עניינם. ואם כן - מכאן למאמר סלע וכו' שמעלה עליו הכתוב כאלו זכה.

- (1) מה הקשי בפסוקנו שרצה רש"י ליישב?
- x (2) מה גרם לרש"י להפוך את סדר הדברים שבדברי הספרי ולהקדים את ה"קל וחומר" ולאחר את ענינו של מי שנפלה סלע מידו.
- (3) מה ראה רש"י לשנות מסגנון הספרי ולכתוב במקום "המאמר סלע" - "נפלה סלע מידו"?
- xx (4) לדעת בעל משך חכמה לכאורה אין המקרה של "מאמר סלע" דומה לעניינו. במה אינו דומה?
- xx (5) איך מיישב הוא את דברי ר' אליעזר בן עזריה שכל זאת יש דמיון ואפשר ללמוד מפסוקנו על המאמר סלע מתוך ידו וכו' שזכה?

ד. ... ושכחת עמר בשדה

תוספתא פאה פרק ג':

מעשה בחסיד אחד ששכח עמר בתוך שדהו ואמר לבנו: "צא וחקריב עלי פר לעולה ופר לזבחי השלמים". אמר לו: "אבא! מה ראית לשמח במצוה זו יותר מכל מצוות שבתורה?" אמר לו: "כל מצוות שבתורה נתן לבו המקום לדעתנו; זו שלא לדעתנו, שאין עשינו ברצון לפני המקום לא באה מצוה זו לידינו, אלא הרי הוא אומר (דברים כ"ד) "כי תקצור קצירך ושכחת עמר בשדה..." קבע לו הכתוב ברכה. והלא דברים קל וחומר. מה אדם שלא נתפסין לזכות וזכה מעלין עליו כאלו זכה, המתכוין לזכות וזכה - על אחת כמה וכמה!

ראב"ע י"ט ד"ה למען יברכך

כי נתת משלך. במחשבה והשט יתן לך משלו באמת.

- (1) במה שונה מצותנו מכל מצוות התורה לפי התוספתא?
- (2) לכאורה סותרים דברי ראב"ע את דברי התוספתא, במה?
- (3) הסבר את דברי ראב"ע והזכה שאין הם סותרים כלל את דברי התוספתא?

ה. כ': כי תחבט ויתך - לא תפאר אחרוך

ספרי ק"ב:

"לא תפאר" לעני. מכאן אמרו מי שאיבר טביח את הענייט ללקט או טביח האחד ואחר לא, או טמסייע לאחד כחם, הרי זה גוזל עניינם ועל זה באמר (משלי כ"ב) "אל תסב גבול עולם".

xx הסבר, מהו הדיוק הלשוני שדייקו בפסוקנו לדרש כך?

ו. טעם מצוות מתנות ענייב.

ר' ש"ר הירש דברים כ"ד י"ט: "מתנות הענייט עומדות כנגדך, כמחאה נגד מוטג ה"שלי" ואם מזכירים לך פאה ועוללות את חובתך לבלתי ראות סדר וכרמך כלו כשלך ורק כשלך, וכן לבלתי השתמש בכל מה שהצמיח לך הטבע בברכה ה' לטובתך אתה בלבד, ואם מזכירים לך פרט ולקט שאין עליך לבצל עמל כפיר לטובתך אתה עד גמירא... הנה מוסיפה התורה מצות שכחה ללמדך שאף מחשבותיך הקשורות בעמל לקנייך, אין עליהן להיות מופנות רק לטובתך אתה, ומה שבעלם טעם בשעת קציר מחשבותיך, יחא חלקם של ענייב.

1. הסבר, מגיין לרב הירש במחור זה, שאין חוקים אלה תכליתם "הספקת צרכי הענייט" אלא חנוכס של בעלי רכוש?
- x 2. התוכן להוכיח מלשון הכתוב (בפסוק י"ט) שמצות שכחה ייב גמא לצמצם את רגש הרכושנות (ה"שלי") בלבד של בעל השדה?

שאלות המסומנות x קשות והמסומנות xx קשות ביותר, יפתור כל אחד לפי הצנחו.

שאלות גט חשובות יש לשלוח לד"ר נ. ליבוביץ, קרית משה, ירושלים